

P. Kaegbein

Özel Bilgi Sistemi Olarak Kütüphane

Eski ve yeni bilgi arayan herkesin başvurduğu yer olan kütüphaneler, «bilgi» ve «bilgilendirme» kavramının önem kazandığı günümüzde, kütüphane bilimi ile uğraşanlarca yeniden ele alınmalıdır.

Kütüphane bilimi kütüphanelere yayın sağlama ve yararlandırma konusunda son yıllarda daha da yoğun ilgilenir olmuştur. Sağlanmış yayınların içerikleri, yararlandırma açısından gittikçe daha büyük önem kazanmaktadır. Öğretim ve Araştırma, Öğrenim ve Geliştirmeye, Bilgilenme ve Bilgilendirmeye hizmet eden kütüphanenin toplumsal bir kuruluş olarak ele alınması, belirgin niteliklerinin saptanması, görevlerinin ve etki olanaklarının gözlenmesi sonucu dış ve iç özelliklerinin birbiriyle bağlantılı bir düzen içinde açıklanması kanalıyla yararlandırmaya yönelik hizmet etkinliğinin algılanmaya çalışılması kütüphane bilimi açısından oldukça yenidir. Kütüphane bilimi de özel konu alanlarındaki bilgilendirmeye yönelik bilginin sistemleri ve süreçleriyle ilgilenen bilgi bilim ve belge bilim gibi kütüphanelerde hazırlanan bilgilendirme araçları, eylemleri ve düzenleriyle ilgilenir. Konusal bilgilendirmeyi gerçekleştirmeye çalışan belge ve bilgi merkezleri de beklenmedik bir bilgi ihtiyacı anında ister istemez kütüphanelere yönelmekte ve onlardan yardım beklemektedir.

Bu gelişme kütüphane biliminin bilgi ve iletişim bilimleri arasında yer almasını gerektirecektir. Bilgi ve belge bilimleri ile uğraşanlar yöntem ve okur araştırması yaptıkları zaman kütüphanecilerin de görüş ve düşüncelerinden yararlanmaktadır.

Kütüphaneler sadece bilimsel araştırma, bilimsel ve kuramsal yorum için inceleme konusu değil, aynı zamanda bu araştırma ve yorum sonuçlarından yararlanarak kendilerini geliştirmek durumunda olan kuruluşlardır. Bunun için de kendilerinde birikmiş, biriken ve birikmekte olan bilgileri dağıtma, iletme ve aktarmada yeni yöntemler uygulayarak etkinlik alanlarını geliştirebilirler. Böylece bilgi taşıyan belgeleri toplamak ve biriktirmekle kalmayıp onları gittikçe artan bir yoğunlukta kullandıkları kurumlara döndürür, bilgi ve belge merkezlerinin işlevlerini gerçekleştirebilirler. Kütüphanenin görevleri düzenli bir yolla incelendiğinde bunu zaten yapmakta oldukları ya da yapmayı amaçladıkları belli olacaktır.

Yayın sağlama, sağlanan yayınlar hakkında bilgi verme, değişik konusal düzenlemeler ile bunların içeriklerini tanıttıkları bilgileri, verileri araç-

ları oluşturmak için yapılan iş ve hizmetler kütüphanelerin görev alanı içindeki bilgilendirme çalışmalarıdır. Kütüphane kavramını biraz daha belirginleştirmek gerekirse bu çalışmaların genel ve özel araştırma kütüphanelerinde yapıldığını söylemek yeterlidir. Büyük Halk Kütüphanelerinde de araştırma desteklenmeye başladığında, değişik konu alanlarında yayınlar kullanılmaya başlandığında aynı çalışmaların yapıldığını da unutmamak gerekir.

Yayın sağlama, kurulduğundan beri kütüphanenin ana görevi olarak kabul edilmiştir. Gerçekten de her kütüphanede hizmet verilen okur dikkate alınarak sağlama yapılması gereğinden yola çıkarak öğrencilere hizmete yönelmiş yüksek okul ve kütüphaneleri ile araştırmayı destekleyen üniversite kütüphaneleri, devlet, eyalet ve il kütüphaneleri ile araştırma kurumlarına bağlı özel araştırma kütüphaneleri arasında yayın sağlama ilkelerinde farklılık göze çarpmaktadır. Bu farklılık yalnız sağlanacak yayınların konularını sınırlandırma açısından değil, okurların ihtiyaçlarını karşılamak üzere sağlamada dikkat edilmesi gereken dil, ülke, yayınların düzeyi gibi ağırlık noktaları açısından da belirginleşmektedir. Kitaplar, süreli yayınlar, diziler, ders kitapları, tezler, patent yazıları, standart duyuruları, haritalar, planlar, notalar, değişik biçimde ve boyda mikro kopyalar (mikrofilm, mikrofiş) ve nihayet görüntülü ve sesli yayınlar hep kütüphanenin okur gereksinmesi göz önüne alınarak kütüphaneye sağlanmaktadır ve bunların kullanılması, bunlardan yararlanılması için de değişik mekan, teknik ve görevliler öngörülmektedir.

Kütüphanenin belirgin özelliği olan yayın sağlama ancak kütüphane okurlarınca yoğun kullanım söz konusu olduğu zaman etkin bir görev olabilir. Yılda milyonlara varan başvurma sorularını karşılayan kütüphanenin görevi ile küçük bir derme ile çalışan ama adı bilgi ya da belge merkezi olan yayın bürosunun görevini bir tutmak doğru değildir. Bu küçük kuruluşlar kendi kendilerine yetmedikleri zaman yine kütüphaneye başvurmadırlar. Diğer taraftan bu konuda ne kadar uzmanlaşmış olursa olsun kendisiyle ilgili yayınların durmadan artması ve okurlarının ilgisinin durmadan çeşitlenmesi yüzünden tek başına bir kütüphane de her zaman kendi kendine yeterli olamayacaktır. Eğer her okuru tam olarak tatmin etmek istiyorsa diğer kütüphanelerin yardımına gereksinime duyacaktır. Kütüphaneler arasında konusal ya da bölgesel amaçlara yönelik işbirliği gayretleri oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Batı Almanya'da Alman Araştırma Kurumunun (DFG) özel toplama alanları planı, A.B.D. de Farmington planı ve İskandinav kütüphaneleri arasındaki benzer çabalar bu ihtiyaçtan kaynaklanır. Batı Almanya'da kapsamlı bir kütüphane ağı kuracak taslak kütüphane planı olarak aynı yerde ve bölgede bulunan değişik kütüphane türleri arasında sıkı bir işbirliği sistemi örgütlemetedir.

Böylece bir kütüphane kendini yerel, bölgesel ya da bölgeler üstü düzeyde kurulmuş bir kütüphane ağının parçası olarak görmeye kalmayacak günlük çalışmalarında okurun ihtiyacını karşılayamadığı zaman gittikçe genişleyen bir kütüphane ağı içinde bu ihtiyacı karşılayacak yolu bulacaktır. Kütüphaneler arası ödünç verme hizmetinde dolaşan kitap ve fotokopi sayısının gittikçe artması kütüphane ağı sisteminin yararını açıkça göstermektedir. Sağlama ve kataloglama için kullanılan personel masraflarının artışı, durmadan büyüyen dermenin her kütüphanede karşılaşılan yer darlığı so-

runu çıkarması, sorumluları kütüphane alanında maliyet sorunları ve maliyet - yarar analizleri yapmaya zorlamaktadır. Kütüphaneden yararlanmayı en üst düzeye çıkarmak sorunu da bu araştırmalara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Ne olursa olsun bir kütüphane ağı içine girmiş olan her kütüphane okur ihtiyaçlarını karşılamak üzere kendi dermesini ve başka kütüphanelerin dermesini hem kullanmak hem kullandırmak üzere ağ içindeki kütüphanelerle kendini eşit haklarda görmek durumunda olursa çatışma ve tıkanmalar ortaya çıkmayacaktır. Bu durum yer sorununu, çoğaltma araçları telex gibi teknik araçların kullanımını, personel sayısını olduğu gibi bibliyografik yardımcı araçları da ortak kullanma ve planlamayı gerektirir. Kütüphaneler arası ödünç vermenin sürtüşmesiz işleyebilmesi de ancak böyle bir planlama ile mümkündür. Yayın sağlama yanında yayınlar hakkında bilgi verme işi de bir kütüphanenin görevidir. Kütüphaneler arası ödünç verme her kütüphanede bulunan yayınların ayrıntılı olarak tanıtılmasını yani kataloglanmış olmasını ön görür. Ancak bir kütüphane okuru yayınlar hakkında bilgi ararken çok çeşitli sorular sorar. Kütüphane sadece kendi yayınları ile değil başka yayınlarla da bu soruları yanıtlar. Burada kütüphanenin görevi ile belge merkezinin görevi teğet noktasına ulaşır. Yayın tarama değişik bilgi merkezlerinin de görevidir.

Bir kütüphanenin yayınlar hakkında bilgi verme hizmetini etken ve edilgen diye ikiye ayırmak gerekir. Yayınlar hakkında etken bilgilendirme ilk önce kütüphanenin kendi dermesi ile mümkündür, alfabetik ve konusal özel kataloglar, örneğin: Dergi katalogları, ders kitapları kataloğu, bibliyografyalar kataloğu bunlar arasındadır.

Biraz daha ileri gidilirse özel konu alanları ile ilgili yayınların belgelendirilmesi de etken yayın tanıtma hizmetine girer. Bir bölgede bulunan kütüphanelerdeki bölge ile ilgili yayınların toplu kataloğu, bir yüksek okulda ya da bir firmada yapılan araştırma sonuçlarının duyurulduğu süreli bibliyografyalar da özel bir alanda etken belgelendirmedir. Okur profiline uygun olarak kütüphane dermeleri hakkında sürekli bilgi aktarımı, seçilmiş yayın bilgisi ve yayın toplu listeleri de etken yayın bilgisinin bir parçasıdır. Kütüphaneler bu hizmetleri tek-tek okurlara ya da belli okur gruplarına yeni gelen kitaplar ve dergiler adı altında her zaman ve sürekli olarak yapmaktadırlar.

Etken yayın bilgisi yanında, edilgen yayın bilgisi ise değişik bibliyografyaların, öz dergilerinin ve belgelendirme kataloglarının kütüphanenin kendi katalogları yanında kullanıma hazır bulundurulmasıdır. Okur bunları istediği zaman kendisi kullanır. Kütüphane dışındaki belge ve bilgi merkezlerinin çıktılarının okura aktarılması bu hizmet içindedir. Tıp kütüphanelerinde bulunan özel bibliyografyalar buna örnek verilebilir. Kütüphanenin bu merkezlerle ilişkisinin sınırlanması mümkün görülmemektedir.

Ortak kütüphane ağının iyi işleyebilmesi için her kütüphanenin dermesinin iyi kurulmuş olması gerekir. Derme kuruluşunun amacı olabildiğince iyi ve yoğun yararlandırmadır. Bunun için kütüphaneye kapital gözü ile bakmak ve bu kapitalin faizini yararlandırma ile elde etmeyi düşünmek

yanlış sayılmamalıdır. Ayrıca kütüphane dermesi için harcanan paranın karşılığı iyi ve yoğun yararlanmadır denebilir. Öyle ise olabildiğince yaygın yararlandırma, dermesi özenle kurulmuş bütçesi kamu kuruluşlarında sağlanan kütüphaneler ve benzeri kuruluşlar arasındaki işbirliğinin amacı ve nedenidir. Kütüphanenin kültürel işlevi de yararlandırma ile gerçekleşir. Halk kütüphanelerinin dermesinin hizmet verdiği çevrede yaşayan insanların okuma gereksinmesine göre belirlenmesi bu yüzdendir. Bunun için de okur sayısı artan kütüphanelerin ancak sevinmesi gerekir. Ancak bu artışta yalnızca kütüphaneye gelen okur sayısına değil, yararlanmanın yoğunluğuna, dermenin hangi parçasının daha çok kullanıldığını da gözden kaçırmak gerekir.

Etken Yayın bilgisinin bir alanının da kütüphanenin kendi dermesini tanıtmaya çalışmaları olduğuna değinilmişti. Gittikçe büyüyen dermenin tümü hakkında bilgilendirme güçleştiği için seçilmiş bir kısmı hakkında bilgi verme zorunluluğu ortaya çıkar. Derme içindeki bir konu alanı hakkında bilgi verme, konu alanı genişledikçe de güçleşir. Bunun için özel konu alanları ile ilgili yayın tanıtmaya işini belge merkezleri üstlenmektedir. Bu merkezler kendi dermelerinden bağımsız olarak dar konu alanları için yayın tanıtmaya eyleminde, yayınların varlığını duyurmakla yetinmişlerdir. Yayınların varlığını duyan ilgili okurlar, yayının kendisine ulaşmak istediklerinde yine kütüphaneye başvurmak zorunda kalacaklardır.

Yayınların tanıtımı için harcanan çalışan uzman personelin emeği, zaman ve malzeme, özgün metne ulaşmada okur zorluk çektiği zaman boşa gitmiş sayılır. Belge merkezinin tanıttığı yayınlar her zaman kendi dermesinde bulunmayabilir. Kütüphanelerde geliştirilen yöntemler bu sorunu çözmeye yardımcı olacak niteliktedir. Belge merkezi ile aynı konuda derme geliştiren kütüphane arasında karşılıklı yardımlaşma gerektiren bir ortak yaşam zorunluluğu (sembiosis) ortaya çıkar. Yayın tanıtmaya işini belge merkezi yararlandırma işini de bilgi merkezi yapar. Böylece taraflardan biri dermesinin sınırsız büyümekten kurtulur, dikkatini tanıtmaya eylemi üzerine yoğunlaştırır diğeri de yararlandırma eylemini daha kolay ve çabuk gerçekleştirme yolları arar. Ayrıca belge merkezinin yayınladığı belgelendirme ve bilgilendirme yayınları ile kütüphane kendisi için de önemli bir başvurma dermesi kurar.

Belgelendirme ve bilgilendirme hizmetinin değişik tarzları yayın tanıtmaya yapıldığı konu alanına göre farklılık gösterir. İnsan ve toplum bilimleri alanında, fen, tabiat ve teknik bilimleri alanına göre daha farklı tanıtmaya biçimleri seçmek gerekir. Özel kütüphanelerin rolü bu alanlarda oldukça büyüktür ama genel kütüphaneler de dermeleri içindeki özel koleksiyonlarının tanıtmaya yoluna gitmelidir. Bu yayınların tanıtımı, arandığı zaman kendi dermesinden ya da başka kütüphanelerin dermesinden bulunarak kolayca yararlanmaya sunulabilmesi için en uygun yol ne olabilir sorusunu cevaplandırmak üzere her kütüphane araştırma yapmalıdır. Bir belge, bilgi merkezi ile okuru arasında bilgilendirmeye yönelik hizmet kütüphane tarafından kesinlikle koparılmamalıdır, bu hizmet okur profiline dayalıdır, sürekliliği önemlidir. Kütüphane, bilgi merkezinin tek-tek istediği dergi makalelerini, konferans metinlerini, diğer toplu yayınları, tezleri ve raporları kendi örgütünün personel ve para olanaklarını kullanarak bulup bilgi mer-

kezine göndermelidir. Kütüphanecinin burada vermesi gereken önemli kararlardan biri kendisinde bulunmayıp da çok aranan bir yayının aslını ya da kopyasını sağlayıp sağlamayacağıdır. Her iki durumda da verdiği kararı uygulamak için harcayacağı zaman çok uzun olmamalı, nereden nasıl sağlayacağını önceden bilebilmelidir.

Mutlak başarıya ulaşabilmek için kütüphane ile belge merkezinin her ikisinin de böyle bir işbirliğine hazır olması gerekir. Yeni yayınları çabucak tanıtılabilmek için sağlandıktan hemen sonra yararlandırmaya sokmak gerekir. Kütüphane ile belge merkezinin mekân bakımından yakınlığı bu arada ortaya çıkacak taşıma sorunlarını ortadan kaldırır. Belgelendirme hizmetinin ve öz dergilerinin kalitesini yükseltmek için de belge merkezinin sağlamakta güçlük çektiği, buna karşılık kütüphanenin kolayca ele geçirdiği konferans metinleri, tezler, raporlar, patentler gibi yayınların tanıtma kapsamına alınması da böylece kolaylaşır. Buna karşılık kütüphane de belgelendirme hizmetinden etkilenir, herşeyden önce konu kataloğunu planlı olarak güçlendirir, konu başlıkları açısından belge merkezinden yararlanır. The saurus'un alfabetik konu kataloğunu kuran kütüphaneciye, okurlarına aradıkları yayınları kolayca bulduracak konu başlıklarını belirlemede yapacağı yardım, Thesaurus'u hazırlayan belge merkezindeki uzmanın konu ile yakınlığından kaynaklanan mesleki bir yardımdır. Böylece okur da kendi sahasında kesinlik kazanmış konusal terim ve kavramlarla kurulmuş konu başlıklarından oluşan konu kataloğundan kolayca ve kafası karışmadan yararlanabilecektir.

Henüz belge merkezine gelmemiş, belge merkezinin henüz tanıtmadığı yayınların kütüphane tarafından tanıtılması gereğinin ortaya çıktığı durumlar da olabilir. Yapılmış olan bir işi yinelememe koşulu ile bu açığın kapanması ve bilinmeyen ya da az bilinen yayınların tanıtılarak kamuya açılması kütüphane tarafından gerçekleştirilir. Kütüphanenin kendi belge ve bilgi hizmetini böylece diğer Belge-Bilgi merkezleriyle bağlantılı yürütmesi, ulusal ve uluslararası düzeyde birbirinden haberli ve bağlantılı belgelendirme, bilgilendirilme işbirliğinin kurulması da söz konusudur. Kütüphanenin kendisi özel bir bilgi sistemi olarak incelendiğinde, okur açısından bilgilene basamaklarını tek-tek yol ve yöntemiyle açıklamak mecburiyeti vardır.

Okur genellikle belli bir konuda yayın aradığı zaman kütüphaneye gelir. İlgilendiği konu ile bağlantılı olan yayınlardan kütüphanede bulunanları kütüphanenin konu kataloğunda saptadıktan sonra, kütüphane dışındaki yayınları da kütüphanede bulunan bibliyografyalardan, öz dergilerinden ve belgelendirme dizinlerinden bulur. Bütün bu kaynaklar okurun ihtiyaç duyduğu yayınları saptaması içindir. Kütüphanenin konu kataloğu ilgili yayınların kütüphanedeki yerini de gösterdiği halde diğer kaynaklar sadece bu yayınların varlığını duyururlar. Diğer kaynaklardan okurun seçtiği yayınlar bir kez de alfabetik kataloğda aranır. Yayın taramanın ikinci adımı budur. Artık okur kesin olarak hangi yayını ya da yayınları okumak istediğini biliyordur ve kütüphanede olup olmadığını, varsa nerede olduğunu - okuma salonunda - özel depoda - merkezi depoda ya da ödünç verme deposunda - bulunup bulunmadığını saptamaya çalışıyordur. Aranan yayın kütüphanede yoksa onu bulunduğu yerden okura ulaştırmanın değişik yol ve basamakları vardır. Bir yüksek okul ya da üniversite kütüphanesinde bu yol aynı kurum içindeki değişik birim kütüphanelerinin toplu kataloğudur. Eğer ara-

nan yayının bu toplu katalog kanalıyla hangi kütüphanede olduğu saptanırsa hemen -çok ivedi durumlarda telex kanalıyla- oradan getirmek mümkün olur. Yoksa bu türdeki yayın aramanın ikinci basamağı bölgesel toplu kataloğa başvurmaktır, son basamağı da uluslar arası ödünç alma yoludur.

Bu kısa açıklama kütüphanelerde yayın arama ve kütüphanelerden yararlanma kuramının çekirdeğini oluşturur, bilimsel çalışma sırasında gerekli yayınlara kolayca ulaşmanın da temel yöntemidir. Araştırma yöntemleri, bilimsel çalışma tekniği gibi dersler veren yüksek okullar bu yolu ve yöntemi öğrencilerine anlatmaya pek fazla özen göstermemektedir. Bu yüzden sadece kütüphane kullanmayı bilmeyen öğrenciler değil, aradıkları yayının bibliyografik künyesini tam olarak saptamayı beceremeyen, getirdikleri eksik bibliyografik bilgileri tamamlamak zorunda kalan kütüphaneciler de büyük sıkıntılar çekmektedir. Burada günümüzdeki öğretimin amacının artık olayları aktarmayı değil, uzmanlaşmanın gelişmesi yüzünden yöntemlerin öğretiminin daha önemli olduğunu söylemek gerekir. Gelecekte dar bir konu ile uğraşacak uzman okurların daha öğrencilik dönemlerinde, özel bilgi sistemi olan kütüphaneyi, kütüphanedeki biriken yayınlardan yararlanma yol ve yöntemlerini öğrenmeleri gerekir ki ileride, makine ile verilmekte olan belge ve bilgi hizmetinden kolayca yararlanmayı becerebilsin. Thesaurus'un ne işe yaradığı, hangi kütüphanenin ne zaman, nasıl kullanılabileceği, bilgi kaynakları ve türlerinin neler olduğu, başlıbaşına kuramsal ve uygulamalı bilgi edinilmesi gereken bir alandır.

Özellikle yüksek okullarda değişen kütüphane örgütü özel kütüphanelerden yararlanmanın değişik yol ve yöntemleri, geleceğin okurlarını veya araştırmacılarını hazırlamakta önem kazanır. Bir kütüphane, diğer kütüphanelerle birlikte çalışan kütüphane ağının bir parçası olarak düşünüldüğünde, farklı işlevleri olan kütüphanelerden oluşan bu ağın çalışma mantığının bilinmesi, o yüksek okulun geleceği açısından da önemlidir. Yüksek okul kütüphaneleri ile değişik enstitü kütüphaneleri arasındaki işbirliğinin yararının ayrıntılarına girmeden burada vurgulanmak istenen şey her kütüphanenin kendi işlevini tamamen kaybetmeden iyi işleyen bir kütüphane ağı içinde ortak sorumluluğun kurulabilmesidir.

Bir sistem nedir sorusuna bir yüksek okul içindeki kütüphaneleri topluca tanımlayan kütüphane sisteminin şu tanımı cevap olarak vermek mümkündür: «Birbirine bağlantılı tek-tek birimlerden oluşan kitleye sistem denir. Bu kitle içinde her birim birbirine bağlı olarak çalışır, çalışırken de birimler arasında çevreye karşı sınır yoktur» Bu tanıma göre bir enstitü (klinik, seminer, bölüm) kütüphanesiyle merkez kütüphanesi arasında okur ihtiyaçlarını karşılama, dolayısıyla sağlama ve işlemler açısından sürekli bir alış ve veriş söz konusudur ve bu durum kütüphane sistemi, kütüphane dizgesi kavramını açıklığa kavuşturur. Üniversite merkez kütüphanesi bu yol ile enstitü kütüphanesini elindeki olanaklarla desteklemekle kalmaz enstitü kütüphanelerinin kendi aralarında işbirliği yapmasını sağlar ve özellikle yayın sağlamada üniversitenin parasal olanaklarının harcanmasındaki aksamları düzeltici görevini de üstlenir. Bir kütüphane sisteminin kurulması, sistemi oluşturacak her tür kütüphanenin sorumluluğunun kendi kütüphane sınırlarını aşarak ortak sorumluluğa döndüğü zaman mümkün olur.

Bir yüksek okul kütüphane sisteminin değişik parçalarının farklı işlevleri okura anlatılır, onların işleyişini kavramaları sağlanırsa, o kütüphaneyi

kullanması gerektiği zaman o okur artık hangi başvurma kaynaklarını ve ne tür yayınları orada bulabileceğini de bildiği için ne zaman hangi kütüphaneye gitmesi gerektiğine kolayca karar verebilecektir. Tek bir konuyu araştırdığı zaman özel kütüphaneye, o tek konuyu aşan bir çok konu alanlarını kapsayan yayınları aradığı zaman genel kütüphaneye gitmesi gerektiğini öğrenmek için emek ve zaman kaybetmeyecektir. Özel kütüphanelerdeki kataloglar ve bibliyografyalarla, genel kütüphanelerdeki kataloglar ve bibliyografyaların birbirlerinin tekrarı değil tamamlayıcısı olduğunu öğrenmiş bir okurun ihtiyaç duyduğu yayını veya yayınları nerede, ne kadar süre için ödünç alabileceğini bilmesi, onu aradığı bilgiye ulaştırmada en kısa yolu seçmesine olanak sağlayacaktır. Çok özel, dar ve çabuk kullanımlar için özel ihtisas kütüphanelerinin, daha geniş ve uzun kullanımlar için genel ve merkez işlevini yüklenmiş kütüphanelerin ve bunların işbirliği ile daha geniş bir yararlanma alanının varlığı okura araştırması için gerekli yayına ulaşmada sarsılmaz umutlar verecektir.

Okur için umut kaynağı olan kütüphane sistemi, ulusal ve uluslararası ödünç verme hizmetinin gerçekleşmesi kütüphaneciler için, çözmek zorunda oldukları sorunlar açısından zaman-zaman umutsuzluk kaynağına dönüşmektedir. Almanya'da Konstanz ve Regensburg Üniversite kütüphanelerindeki kütüphane sistemleri, Nordrhein Westefalya'daki Duisburg, Essen, Paderborn, Siegen ve Wuppertal Üniversite Kütüphanelerinden oluşan kütüphane sistemi merkezi olmayan kütüphanelerarası işbirliği için yeni yollar oluşturmaktadır. Bu merkezi olmayan merkezileştirmede, üniversite merkez kütüphanesi mekan olarak kendisinden ayrı ve bazen de uzak yerlerde kurulmuş ayrı birim kütüphanelerinin örgütlenme merkezi olmaktadır. Çok küçük birimler, mekan elverdiği zaman birleştirilerek daha büyücek birimlere dönüştürüldüğü bu sistem ortak kullanımı da kolaylaştırmakta ve çabuklaştırmaktadır. Batı Almanya'da görülen kütüphane örgütlenmesindeki bu yapı değişikliği akıllı yönetim önlemleri ile el ele yürüdüğünde başarıya ulaşmaktadır. Kütüphanelerde yayınlar hakkında bilgi verme hizmetinin bilgisayarlarla verilen hizmete dönüştürülmesi soru sormasını bilen, ihtiyacını tam olarak söyleyebilen uzman okurun işinin kolaylaştığı, ama henüz acemi okur düzeyindeki kullanıcılar yararlanma düzeyinin sifıra düştüğü tespit edilmiştir. Okurun bilgisayarlı hizmet hakkındaki bilgisi arttıkça bu hizmetten yararlanma cesareti yanında, yararlanma becerisi ve miktarı da artmaktadır. Bilgi bankalarından yararlanmak isteyen potansiyel kullanıcı sayısının gittikçe artacağı da söylenmektedir. Bu tahmin kütüphanelere aktarılsa, kütüphane katalogları ile ilgili bilgilerin, işlev ve içeriklerinin daha geniş bir kitleye duyurulması, öğretilmesi halinde mevcut okur sayısının artacağı söylenebilir.

Kütüphanelerin yayın tanıtma dışında üçüncü görevi mevcut yayınların içerikleri, verileri ve olayları hakkında bilgi verme hizmetidir, denilmiştir. Bu dermedeki yayınların içinde bulunan bilgilerin duyurulmasına yönelik bir hizmettir. Bu tür bilgileri vermek için kütüphanelerin elinde uygun yardımcı araçların olması gerekir. Her gün her kütüphanede bulunan başvurma kaynakları kanalıyla yazılı, başvurma kütüphanecileri kanalıyla da sözlü yüzlerce yayının içeriği ile ilgili bilgi aktarımı olmaktadır okurlara. Baskı dışı malzemeye dayalı yayınlar, yazmalar, müsveddeler, planlar, istatistikler vesaire hk. okura verilen bilgiler de bunlar arasındadır.

Kütüphanelerin yararlandırmada özellikle başvurma kütüphanecileri ve kaynakları yoluyla yaptığı bu çalışmalar bilgilendirme hizmetleri arasında görülüp incelenirse, yöntemlerinin ve teknik araçlarının biraz daha eski olduğu fark edilir. Bilgi hizmetleri alanında görülen yeni akımlar, bilgi bankaları tesislerinin de kanıtlandığı gibi ilk bakışta kütüphanelerin uzun vadede umutsuzluğa düşürücü bir sönme içinde olduğu sanılır. Bu sanı içinde de kitabın bir çok alan için önemli ve kolay dağıtılabılır bir bilgi taşıyıcısı olduğu ve olacağı unutulur. Ayrıca bir bilgi bankası işlevinin teklifi yüzünden bir kütüphanenin tek nüsha olan kataloğu ile karşılaştırılırsa, aynı anda birçok okur tarafından kullanılamayacak durumdadır. Teknik olarak aynı anda çok okur olunca kullanıcıları yine sıraya sokmak ve bekletmek gerekecektir. Ayrıca bir bilgi bankası ancak içerik açısından zengin girdili olursa ve bu girdilere ulaşmak için iyi ve isabetli sorular sorulursa verimli çalışabilir; başlangıçtaki heyecan geçtikten sonra bu gün verdiği hızlı hizmet konusunda kuşkuvar yeniden ortaya çıkmaktadır. Bilgisayar desteğine dayalı olarak verilen kütüphane hizmetlerinin uzun hazırlık iş ve çalışmalarından sonra gerçekleştiği de bir çok kütüphanede tespit edilmiştir.

Bu açıklamalar kütüphanelere yararlı olabilecek önemli noktalar içerir: Dermenin sürekli ve amaca uygun olarak düzenli geliştirilmesi; kataloglar, bibliyografyalar, öz dergileri ve belgelendirme dizinleri ile içeriklerinin de tanıtılması, yani bu güne kadar yapılan iş ve işlemlerin devamı ile geliştirilmesi kaçınılmazdır. Okurun güç sorularını çabucak cevaplandırmak için bilgi işlem kanalıyla da olsa en yeni tekniklerle çalışmaktan çekinmemelidir. Başka alanlarda hazırlanmış olanaklardan, özellikle manyetik bantlar üzerine yapılmış kayıtlardan kataloglamada yararlanmak yoğun bir şekilde denenmektedir. Yakın gelecekte büyük kütüphanelerin veri değiş-tokuşu kesinlikle gündeme gelecektir. Kütüphanelerarası ödünç alıp vermede telex ağlarına bağlı iletişim hazırlıkları Nordrhein Westefalya toplu katalog merkezinde hazırlanmaktadır.

Öyleyse kütüphaneler ve onların gelecekteki durumları özel bir enformasyon (bilgi) sistemi oldukları için, artık bilgilendirme hizmetinin dar bir alanı olmakla kalmayacak, birbirleri ile kurdukları ve kuracakları işbirliği kanalıyla hem daha yaygın ve etkin yayın bilgisi aktarımını gerçekleştirecek hem de örgütlenmelerini yeniden gözden geçirerek değişen çalışma koşulları ve genişleyen hizmet alanlarına yönelik daha akıllı bir yeniden örgütlenme, toplu halde hizmet verme amacına yönelecektir.

Çev. Meral Alpay